

САВРЕМЕНЕ ДЕМОГРАФСKE КАРАКТЕРИСТИКЕ РАСИНСКЕ ОБЛАСТИ¹

Саша Милосављевић², Ивана Пењишевић³

Апстракт: Расинска област се налази у централном делу Републике Србије. Обухвата град Крушевац који је и средиште области и општине Трстеник, Александровац, Брус, Варварин и Ћићевац са укупном површином од 2.667 km² и бројем становника од 207.197 по попису из 2022. године. Демографски развитак Расинске области последица је њеног географског положаја, деловања историјских фактора као и социо-економског развоја. Развој становништва Расинске области карактерише низ негативних демографских промена као што су: депопулација, негативан природни прираштај и старење становништва. Предмет рада је анализа демографских детерминанти на територији Расинске области у другој половини XX века и почетком XXI века кроз кретање броја становништва и домаћинства, структура становништва и сагледавања тренутног демографског потенцијала Расинске области и њених административно-територијалних јединица.

Кључне речи: становништво, домаћинства, депопулација, старење становништва, структуре становништва, Расинска област

УВОД

Расинска област се налази у централном делу Републике Србије и захвата најјужнији крај панонског обода и перипанонске Србије. Лежи у долинама Западне Мораве, Расине, Пепељуше и Рибарске реке, а између планина Гоч, Копаоник, Жељин, Јастребац и делом Мојсињских планина. Повољност географског положаја огледа се у томе да ободом области пролазе међународни путни и железнички коридори а де се ускоро (до краја 2025. године) планира и завршетак изградње ауто-пута Појате-Прељина (Моравски коридор) учиниће област још приступачнијом. Област обухвата територије једног града и пет општина: Крушевац (854 km²) Трстеник (448 km²), Александровац (387 km²), Брус (605 km²), Варварин (249 km²) и Ћићевац (124 km²) укупне површине 2.667 km², где је по резултатима пописа из 2022. године живело 207.197 становника. Административни центар области је град Крушевац.

Размештај становништва и насељеност територије у Расинској области чини мрежа од 296 насеља. Глобалну мрежу насеља у општини Александровац чине 55 административно посебних насеља, општини Брус 58, општини Варварин 21, Граду Крушевцу 101, општини Трстеник 51 и општини Ћићевац 10. Најбројнија су сеоска насеља (261) што чини 88,2% укупног броја насеља. Други тип по бројности су приградска насеља (27 или 9,1% свих насеља) која су се формирала при или око урбаних општинских центара. Урбаних насеља је осам са уделом од 2,7% од укупног броја насеља. Ова насеља су уједно и општински центри истоимених општина. Једино насеља Бивоље и Лазарица припадају типу урбаних насеља јер су се њихови грађевински простори утопили у простор града Крушевца, чинећи на тај начин неодвојиву целину. Поред наведених насеља у оквиру Расинеске области је и Рибарска Бања која је бањско насеље. Иако између насеља постоје многобројне сличности у погледу тенденција у развоју, она се, истовремено међусобно разликују по кретању урбане и руралне популације, развоју популационе величине, територијалном распореду и других просторно-демографских карактеристика.

¹ Захвалност Министарству науке, технолошког развоја и иновација, Евиденциони број: 451-03-65/2024-03/200123

² Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици - Природно-математички факултет, Иво Лоле Рибара 29, Косовска Митровица, Србија, sasa.milosavljevic@pr.ac.rs, ORCID: 0000-0002-0801-9836

³ Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици - Природно-математички факултет, Иво Лоле Рибара 29, Косовска Митровица, Србија, ivana.penjisevic@pr.ac.rs, ORCID: 0000-0002-9605-0488

Повољни услови за живот на простору данашње Расинске области условили су насељавање овог простора још у праисторији. Насеља из овог периода откривена су на равничарским теренима области и потичу из периода од 6000 година пре нове ере (локалитети Крушевац, Макрешане, Витково, Страгари, Благодин, Бачина, Варварин, Горњи Катун). Током првог миленијума пре нове ере насељавање Поморавља и Расине је знатно изразитије, култура бронзаног доба (локалитети Сталаћ и село Мађари). У старијем гвозденом добу на овом подручју живе Трибали на северу и Дарданци на југу и о томе сведоче археолошки локалитети у насељима Позлата, Крушевац, Макрешане, Сталаћ и Бачина. Почетком нове ере долазе и Римљани. Археолошки налази из Римског периода пронађени су у насељима Маскаре, Мађари, Бачина, на Кобаонику, Крушевцу, Макрешану, Јабланици и Ћићевцу. Словени ове крајеве трајно насељавају у VII веку. Успон Србије био је осигуран тек у другој половини XII века за време владавине Стефана Немање. По слабљењу Немањичке државе крајем XIV века и продором Турака са југа, овај крај добија на значају. Свестан опасности кнез Лазар је одлучио да свој двор изгради у Крушевцу. Поред Крушевца, најзначајнија насеља била су утврђени градови Сталаћ и Козник који су имали стратегијски значај за одбрану територије. Током дугих борби у првој половини XV века, ова област пада под турску управу. Турци су палили насеља, убијали и одводили становништво, тако да је број становника у Крушевцу и околини осетно опао, а привреда уништена. Цео период турске владавине био је праћен исељавањем старинског и досељавањем новог становништва са југа. Ново становништво је углавном било српског порекла, али био је и мањи број Грка, Цинцара и Турака. Највећи део области насељен је становништвом са Косова и то нарочито у сливу реке Расине. Северни део области насељавали су претежно становници са Пештера, из Црне Горе и Херцеговине (динарска струја) и то прво у планинске пределе, па тек када су се прилагодили тој средини, силазили су око Мораве. Трећа струја била је она са југа (Јужноморавска) која је такође насељавала долину Мораве. Свако територијално увећавање Србије после другог устанка, нарочито после коначног ослобођења ових крајева 1833. године, па и после 1878. и 1912. године, пратиле су бројне миграције: становништво из земаља које су остале под турском управом напуштало је родни крај и насељавало се у новоослобођене крајеве. Са постепеним развојем, ово подручје било је привлачно за насељавање, нарочито из јужних неразвијених крајева: из Топлице и са Косова и Метохије. Интензиван економски развој у годинама после Другог светског рата учинио је да Расинска област, нарочито град Крушевац и општина Трстеник, постану изузетно атрактивне за имиграцију. Имиграциони процеси су нарочито били изражени током седамдесетих и осамдесетих година XX века, да би после 1999. године било изражено и досељавање присилно расељеног српског становништва са Косова и Метохије.

ДЕМОГРАФСKE ПРОМЕНЕ У ДРУГОЈ ПОЛОВИНИ XX И ПРВЕ ДВЕ ДЕЦИНИЈЕ XXI ВЕКА

Становништво Расинске области чини 3,11% популације Републике Србије. Општа карактеристика демографског развоја Расинске области је константан пораст укупне популације све до пописа из 1991. године када је у области забележен и највећи број становника од 283.108. Највећи пораст био је у периоду 1971-1981. година када се број становника повећао за 15.934. Од 1991. године почиње константан процес депопулације који је резултирао опадањем броја становника тако да је област по последњем попису из 2022. године имала 8% становника мање (18.015) него почетком посматраног периода (Табеле 1 и 2).

Табела 1. Кретање укупне популације Расинске области за период 1948 – 2022. година

	Расинска област	Александравац	Брус	Варварин	Крушевац	Трстеник	Ћићевац
1948.	225.212	32.612	23.491	26.088	87.853	43.406	11.762
1953.	240.876	34.748	25.585	26.744	94.827	46.606	12.366
1961.	251.575	34.540	25.606	26.423	103.190	49.107	12.709
1971.	265.521	33.798	24.581	26.143	118.016	50.624	12.359
1981.	281.455	33.887	22.679	25.779	132.972	53.570	12.568
1991.	283.108	33.215	21.331	23.821	138.111	54.873	11.757
2002.	259.441	29.389	18.764	20.122	131.368	49.043	10.755
2011.	241.999	26.522	16.317	17.966	128.752	42.966	9.476
2022.	207.197	22.069	13.594	14.217	113.582	35.875	7.860

Извор: Попис становништва, домаћинстава и станова 2011. године у Републици Србији, Књига 20, Упоредни преглед броја становника 1948, 1953, 1961, 1971, 1981, 1991, 2002 и 2011. године, РЗС, Београд, 2014 и Упоредни преглед броја становника 2022. године, РЗС, Београд, 2024

Највећи пад становништва области забележен је у последњем међупописном периоду (2011-2022) кад је број становника опао за 14,4% (34.802) и у међупописном периоду 1991-2002. година када се популација смањила за 8,4% (23.667). Град Крушевац и општина Трстеник имају истоветну популациону динамику као Расинска област. Популација ових административних јединица у порасту је све до 1991. године када Крушевац постаје бројнији за 50.258 становника а Трстеник за 11.467 становника. Интензиван економско-индустријски развој ових општина у периоду 1971-1981. година учинио је општине изузено атрактивним за имиграцију па се у овом међупописном периоду бележи и највећи пораст популације. Након 1991. године и ове општине захвата процес депопулације тако да се број становника константно смањује до краја посматраног периода. За разлику од Крушевца и Трстеника где процес депопулације траје последњих тридесет година, у општинама Александровац, Брус, Варварин и Ћићевац процес депопулације траје дужи од пола века. Наведене општине су само до 1961. године имале незнатно повећање броја становника да би након ове године уследило континуирано опадање популације. Мања одсупања се бележе само код општина Александровац и Ћићевац у периоду 1971-1981. година када се популација општине Александровац увећала за 89 а популација општине Ћићевац за 209 становника. Према подацима пописа из 2022. године на територији Расинске области живело је 207.197 становника. Највише становника било је на територији града Крушевца, 113.582, затим у општини Трстеник 35.875 становника, општини Александровац 22.069 становника, општини Варварин 14.217 становника, општини Брус 13.594 становника и најмање у општини Ћићевац 7.860 становника (Табела 1). Упоредјујући са почетком посматраног периода (1948. годином) Расинска област бележи пад укупне популације од осам процената, највише захваљујући чињеници да је Крушевац као највећи град и регионални центар имао пораст укупне популације за скоро 30% па је донекле амортизовао процес депопулације читаве области. Највећи пад броја становника у посматраном периоду био је у општини Варварин 45,5%, затим у општини Брус 42,2%, општини Ћићевац 33,2%, општини Александровац 32,3% и најмањи у општини Трстеник 17,4% (Табела 2).

Табела 2. Индекс пораста становништва Расинске области за период 1948 – 2022. година

	Расинска област	Александровац	Брус	Варварин	Крушевац	Трстеник	Ћићевац
1953/48.	106,9	106,5	108,9	102,5	107,9	107,4	105,1
1961/53.	104,4	99,4	100,1	98,8	108,8	105,4	102,7
1971/61.	105,5	97,8	96,0	99,0	114,4	103,1	97,2
1981/71.	106,0	100,3	92,2	98,6	112,7	105,8	101,7
1991/81.	100,6	98,0	94,1	92,4	103,9	102,4	93,5
2002/91.	91,6	88,5	88,0	84,5	95,1	89,4	91,5
2011/02.	93,3	90,2	87,0	89,3	98,0	87,6	88,1
2022/11.	85,6	83,2	83,3	79,1	88,2	83,5	82,9
2022/48.	92,0	67,7	57,8	54,5	129,3	82,6	66,8

Извор: Прорачуни аутора

Развој урбане и руралне популације општина Расинске области у посматраном периоду карактеришу две основне тенденције: пораст урбане популације и константно смањење руралног становништва. Динамика опадања сеоског становништва у укупној популацији већа је од темпа пораста урбане популације, што указује на присутност континуираног исељавања из сеоских насеља ових подручја у друга подручја. Процес концентracије становништва у општинским центрима је динамичан. Евидентно је да у два општинска центра (Крушевац и Ћићевац) живи скоро половина становништва од укупног броја у ове две општине, а у општини Трстеник више од трећине становништва живи у општинском центру. У општини Варварин постоји више сеоских насеља која имају већи број становника од општинског центра. Повећање укупне популације општинских центара резултат је механичког прилива становништва.

Табела 3. Кретање броја домаћинстава Расинске области за период 1961 – 2022. година

	1961.	1971.	1981.	1991.	2002.	2011.	2022.
Расинска област	56.315	66.478	74.718	77.967	79.747	77.270	74.834
Александровац	6.231	7.484	8.419	8.639	8.789	8.146	7.601
Брус	4.225	4.944	5.427	5.692	5.840	5.320	4.896
Варварин	6.144	6.386	6.487	6.328	5.998	5.544	5.039
Крушевац	25.279	31.668	36.897	39.085	40.188	40.947	41.488
Трстеник	11.361	12.717	14.043	14.906	15.600	14.342	12.994
Ћићевац	3.075	3.279	3.445	3.317	3.332	2.971	2.816

Извор: Попис становништва, домаћинстава и станова у Републици Србији 2022. године, Књига 3 Домаћинства према броју чланова, РЗС, Београд, 2023

Број домаћинстава у Расинској области у константном је порасту, тако је са 56.315 колико их је било 1961. године њихов број порастао на 79.747 по попису из 2002. године када уједно достиже и свој максимум. Последњих двадесет година број домаћинстава области је у континуираном паду па је на крају посматраног периода износио 74.834. Нису све административне јединице у оквиру Расинске области имале исти ток кретања броја домаћинстава. Град Крушевац се једини истиче по перманентном порасту током целог периода (са 25.279 у 1961. на 41.488 у 2022. години). Кретање броја домаћинстава у општинама Трстеник, Александровац, Брус и Ћићевац прате ток броја домаћинстава на нивоу области, тј. свој максимум достижу 2002. године а потом следи смањење њиховог броја до краја периода. Једина општина области која је максимални број домаћинстава достигла знатно раније (1981. године - 6.487) јесте општина Варварин (Табела 3).

Табела 4. Кретање просечне величине домаћинстава Расинске области за период 1961 – 2022. година

	1961.	1971.	1981.	1991.	2002.	2011.	2022.
Расинска област	4,47	3,99	3,77	3,63	3,25	3,13	2,76
Александровац	5,54	4,52	4,03	3,84	3,34	3,26	2,90
Брус	6,06	4,97	4,18	3,75	3,21	3,07	2,76
Варварин	4,30	4,09	3,97	3,76	3,35	3,24	2,81
Крушевац	4,08	3,73	3,60	3,53	3,27	3,14	2,73
Трстеник	4,32	3,98	3,81	3,68	3,14	2,99	2,76
Ћићевац	4,13	3,77	3,65	3,54	3,23	3,19	2,79

Извор: Попис становништва, домаћинстава и станова у Републици Србији 2022. године, Књига 3 Домаћинства према броју чланова, РЗС, Београд, 2023

Интензивне промене броја становника током друге половине XX и прве две деценије XXI века, утицале су и на промене броја и структуре домаћинстава. На пораст укупног броја домаћинстава у овом периоду непосредно су утицала два фактора: пораст броја становника и промена у просечној величини домаћинства (Ђорђевић, 2008). Пораст броја домаћинстава био је интензивнији од пораста броја становника у свим међупописним интервалима. Овакав однос последица је модернизацијских промена које су се у Србији одвијале после Другог светског рата у виду индустријализације, урбанизације и интензивних миграција (Бобић, 2004). Почетком посматраног периода ни у једној општини области просечан број величине домаћинства није био испод четири члана, док је у општини Брус тај број био већи и од шест чланова. Са друге стране, крајем периода, просечан број чланова домаћинства у свакој општини пао је испод три. Константност у паду просечног броја чланова домаћинства присутна је и на нивоу Расинске области па је тако са просечних 4,47 чланова у 1961. години тај број пао на 2,76 чланова у 2022. години. Најдрастичнији пад бележи се у општини Брус (са 6,06 чланова 1961. на 2,76 чланова 2022. године) и општини Александровац (са 5,54 чланова 1961. на 2,90 чланова 2022. године). Континуирани пад у просечној величини домаћинства, али нешто мањег интензитета, присутан је и на територији града Крушевца и у општинама Варварин, Трстеник и Ћићевац (Табела 4).

На територији Расинске области, по последњем попису из 2022. године, најзаступљенија су двочлана домаћинства (27,5%), за њима долазе самачка (25,4%) па трочлана (17,9%), четворочлана (14,8%), док су најмање заступљена петочлана (7,4%) и домаћинства са шест и више чланова (7,2%). Овакви резултати пописа последица су дугогодишњих ниских стопа фертилитета у области а које се одразило и на смањење величине домаћинства. То је условило и појаву самачких, старачких домаћинстава, нарочито у мањим сеоским насељима.

Полна структура становништва зависи од полне структуре живорођене деце, од диференцијалне смртности према полу, од миграционих кретања и од спољних утицаја (ратова и елементарних непогода). Између броја мушке и броја женске живорођене деце, током времена, однос је релативно стабилан. Полна структура становништва Расинске области у прошлости углавном је била избалансирана и потврђивала је ону законитост да се мушка деца више рађају али и да је смртност код мушке одојчади већа. Такво стање се задржава све до узраста између 10 и 14 године, а затим се успоставља извесна равнотежа међу половима. Што је старост већа смртност се повећава код оба пола, док је морталитет мушког становништва виши од морталитета женског становништва (Медојевић, Милосављевић, 2021). Током целокупног посматраног периода женска популација Расинске области увек је била бројнија од мушке. Најмања разлика је била 1981. године (50,4% жена:49,6% мушкараца) док је највећа разлика била 2002. године (51,2% жена:48,8% мушкараца). Посматрано појединачно по општинама

исти тренд као и област испољавају град Крушевац и општине Трстеник и Ћићевац. Бројнију мушку популацију у континуитету евидентирамо у општини Брус (1981. године-50,8%, 2002. године-50,5% и 2022. године-51,7%), док је највећа диспропорција између полова забележена у општини Варварин 1961. Године, када је удео мушке у укупној популацији износио 55,8% (Табела 5).

Табела 5. Полна структура становништва Расинске области за период 1961 – 2022. година

Попис	Мушко	%	Женско	%	Укупно
Расинска област					
1961.	124.432	49,5	127.143	50,5	251.575
1981.	139.541	49,6	141.914	50,4	281.455
2002.	126.785	48,8	132.656	51,2	259.441
2022.	101.873	49,2	105.324	50,8	207.197
Александровац					
1961.	16.914	48,9	17.626	51,1	34.540
1981.	17.187	50,7	16.700	49,3	33.887
2002.	14.619	49,7	14.770	50,3	29.389
2022.	11.024	49,9	11.045	50,1	22.069
Брус					
1961.	12.451	48,6	13.115	51,4	25.606
1981.	11.539	50,8	11.140	49,2	22.679
2002.	9.482	50,5	9.282	49,5	18.764
2022.	7.026	51,7	6.568	49,3	13.594
Варварин					
1961.	14.766	55,8	11.657	44,2	26.423
1981.	12.866	49,9	12.913	50,1	25.779
2002.	9.876	49,1	10.246	50,9	20.122
2022.	7.116	50	7.101	50	14.217
Крушевац					
1961.	50.372	48,8	52.818	51,2	103.190
1981.	65.269	49,1	67.703	50,9	132.972
2002.	63.757	48,5	67.611	51,5	131.368
2022.	55.189	48,6	58.393	51,4	113.582
Трстеник					
1961.	23.756	48,4	25.351	51,6	49.107
1981.	26.558	49,5	27.137	50,5	53.695
2002.	23.842	48,6	25.201	51,4	49.043
2022.	17.592	49	18.283	51	35.875
Ћићевац					
1961.	6.173	48,6	6.536	51,4	12.709
1981.	6.122	48,7	6.446	51,3	12.568
2002.	5.209	48,4	5.546	51,6	10.755
2022.	3.926	50	3.934	50	7.860

Извор: Књиге пописа становништва Србије 1961, 1981, 2002 и 2022. године, РЗС, Београд, Прорачуни аутора

Старосна структура становништва је једна од најважнијих демографских детерминанти. Њена анализа је основ за сва друга демографска изучавања. У старосној структури становништва долази до изражаја демографски развитак дате популације у току дужег раздобља. Старосне групе које проистичу из раздобља ниског наталитета (за време ратова) су бројчано крње, што се испољава у старосној структури. У старосној структури се запајају и утицаји ратних губитака – нарочито оних старосних група које су највише учествовале у ратним збивањима (Брезник, 1977). Значај обележја *старост* нарочито је битна у анализи морталитета и фертилитета становништва, у испитивању миграција, али и приликом проучавања свих демографских структура. Механичко кретање становништва је врло значајан чинилац промене у старосном саставу становништва. Према у миграцијама највише учествују становници у радном и фертилном периоду живота, у емиграционим подручјима јавља се проблем радне снаге. Истовремено са тим слабе

репродуктивни потенцијали становништва и, уколико су миграције трајне, у емиграционим подручјима долази до процеса демографског старења. У имиграционим насељима и регионима миграције стално подмлађују старосни састав становништва.

Табела 6. Старосна структура становништва Расинске области за период 1961 – 2022. година

Старосна група	Расинска област							
	1961.		1981.		2002.		2022.	
	Број	%	Број	%	Број	%	Број	%
0-19	87.405	34,7	73.774	26,2	55.223	21,2	36.937	17,8
20-39	87.224	34,6	83.606	29,7	65.172	25,1	43.820	21,2
40-59	51.258	20,4	76.766	27,3	73.946	28,5	57.311	27,6
60 и више	25.385	10,1	46.506	16,5	63.747	24,6	69.039	33,4
Непознато	139	0,2	94	0,3	1.320	0,6	-	-
Прос.стар.	32,6		35,2		40,5		45,6	
Индекс стар.	0,29		0,63		1,15		1,86	

Извор: Књиге пописа становништва Србије 1961, 1981, 2002 и 2022. године, РЗС, Београд, Прорачуни аутора

Општа карактеристика старосне структуре становништва Расинске области јесте константно смањење младе популације (0-19 година), константно смањење млађе средовечне популације (20-39 година), повећање старије средовечне популације (40-59 година) и драстично повећање старе популације (60 и више година) у укупној популацији. Учешће омладине у укупној популацији Расинске области је са 34,7% у 1961. години опало готово два пута, на 17,8% у 2022. години. Нешто блажи тренд опадања односио се и на млађе средовечно становништво које је са 34,6% учешћа у 1961. години опало на 21,2% 2022. године. Са друге стране, учешће старије средовечне популације у укупној популацији је у порасту (са 20,4% 1961. године на 27,6% 2022. године). Најдрастичнији пораст у укупној популацији Расинске области евидентиран је код старог становништва. Удео становништва старијег од 60 година за период од шездесет година повећан је за више од три пута, са учешћем од 10,1% у 1961. години на учешће од 33,4% у 2022. години (Табела 6). Процес демографског старења становништва у регији интензивирао је почетком седамдесетих година XX века и још увек траје. Ту чињеницу поткрепљује нам и просечна старост становништва која је почетком посматраног периода била нешто већа од 30 година да би на крају периода достигла вредност од преко 45 година. Индекс старења, као још један демографски показатељ о старењу становништва, јасно показује да је почетком периода становништво Расинске области било на прагу демографске старости (0,29), да би се крајем периода становништво Расинске области налазило у дубокој демографској старости (1,86).

ЗАКЉУЧАК

Анализом демографских детерминати на основу добијених резултата може се закључити да демографски развој Расинске области карактеришу негативни процеси. Они се огледају у константној депопулацији, негативном природном прираштају, ниским стопама фертилитета, поремећајима у полној и старосној структури, интензивном демографском старењу, порасту броја самачких домаћинстава као и смањењем просечног броја чланова домаћинства.

Степен развијености Расинске области достигао је ниво у коме се мора водити рачуна о правцима будућег демографског развоја. Са једне стране постоји брз економски и популациони развој појединих градских и приградских насеља области, а са друге стране имамо брдско-планински део области који годинама стагнира. На карактер и смер демографских кретања, одлучујућу улогу су имали градски центри области. Пораст броја становника ових центара догађао се механичким приливом, а не природним кретањем становништва. Структуре становништва су изложене сталним променама. Виталност популације успела су донекле да одрже градска, приградска и само поједина сеоска насеља са повољним саобраћајним положајем и развијеним функцијама.

За демографску ревитализацију простора Расинске области као и за равномернији регионални развој неопходно је створити услове за спровођење јасно дефинисаних мера и акција на локалном и државном нивоу, у домену, пре свега, популационе политике. Потребно је обезбедити одговарајућу стручну подршку од стране научних институција. Тренутни негативни демографски процеси морају се зауставити и што пре кренути путем демографског опоравка који може бити дуг и неизвесан.

ЛИТЕРАТУРА

- Bobić, M. (2004). Domaćinstva Srbije na početku trećeg milenijuma – socio-demografska analiza, *Sociologija*, XLVI (4): 349-372.
- Breznik, D. (1977). *Demografija, analiza, metodi i modeli*. Centar za demografska istraživanja Instituta društvenih nauka, Beograd, 302.
- Đorđević, Lj. (2008). Promene u prosečnoj veličini domaćinstva u Srbiji u drugoj polovini 20 veka, *Stanovništvo* 1: 41-69.
- Медојевић, Ј., Милосављевић, С. (2021). *Демографија*, Природно-математички факултет, Косовска Митровица
- Павловић, М., Крстић, Ф. (2013). Савремене демографске промене на територији регије Топлице, *Демографија* 10: 169-183.
- Попис становништва, домаћинстава и станова 2022. године у Републици Србији (2023). Републички завод за статистику, *Књига 2 Старост и пол*, Београд
- Попис становништва, домаћинстава и станова 2022. године у Републици Србији (2023). Републички завод за статистику, *Књига 3 Домаћинства према броју чланова*, Београд
- Попис становништва, домаћинстава и станова 2022. године у Републици Србији (2023). Републички завод за статистику, *Књига 8 Породице*, Београд
- Попис становништва, домаћинстава и станова 2011. године у Републици Србији (2014). Републички завод за статистику, *Књига 20 Упоредни преглед броја становника 1948, 1953, 1961, 1971, 1981, 1991, 2002 и 2011. године*, Београд
- Rančić, M. (1979). *Statistika stanovništva*, Viša škola za primenjenu informatiku i statistiku, Beograd

CONTEMPORARY DEMOGRAPHIC CHARACTERISTICS OF RASINA REGION

Saša Milosavljević⁴, Ivana Penjisević⁵

Summary: The Rasina region is located in the central part of the Republic of Serbia. It includes the town of Kruševac, which is the center of the district and the municipalities of Trstenik, Aleksandrovac, Brus, Varvarin and Čičevac with a total area of 2,667 km² and a population of 207,197 according to the 2022 census. The demographic development of the Rasina area is a consequence of its geographical position, the action of historical factors and socio-economic development. The development of the population of the Rasina area is characterized by a number of negative demographic changes such as: depopulation, negative natural growth and aging of the population. The subject of the paper is the analysis of demographic determinants on the territory of the Rasina region in the second half of the 20th century and the beginning of the 21st century through the movement of the number of the population and households, the structure of the population and an overview of the current demographic potential of the Rasina region and its administrative-territorial units.

Key words: population, households, depopulation, population aging, population structures, Rasina region

⁴ University of Prishtina with temporary headquarters in Kosovska Mitrovica - Faculty of Science and Mathematics, Ivo Lole Ribara 29, Kosovska Mitrovica, Serbia, sasa.milosavljevic@pr.ac.rs, ORCID: 0000-0002-0801-9836

⁵ University of Prishtina with temporary headquarters in Kosovska Mitrovica - Faculty of Science and Mathematics, Ivo Lole Ribara 29, Kosovska Mitrovica, Serbia, ivana.penjisevic@pr.ac.rs, ORCID: 0000-0002-9605-0488